

Отже, як ми бачимо, переваги вирішення спорів спеціалізованим омбудсманом є очевидними. Ми підтримуємо думку тих [4], хто вважає, що такий позасудовий (альтернативний) розгляд сприяє зниженню соціальної напруги, скороченню витрат, пов'язаних з довготривалими судовими процесами, дає можливість розвантажити завалені позовами судові органи, а також, насамперед, сприяє формуванню атмосфери довіри між компаніями-постачальниками та споживачами і підвищенню ділової репутації суб'єктів господарювання в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Commonwealth ombudsman / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.au>
2. Banking and Financial Services Ombudsman – BFSO / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fos.org.au>
3. Energy ombudsman / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.energy-ombudsman.org.uk/>
4. Иванов О. Потребитель уполномочен заявить / [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://slon.ru/blogs/oivanov/post/404520/>

УДК 340.114 (477)

ЄВРОПЕЙСЬКЕ МОДЕЛЮВАННЯ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

Григор'єв В.А., к.ю.н., доцент

Національний університет «Одеська юридична академія»

У даній статті розкривається зміст моделей конституційної юстиції, відомих світовій конституційній практиці. Автор описує американську та європейську моделі, визначає їхні особливості та вплив кожної з них на розвиток конституційного контролю в державах. Аналізуючи діяльність Конституційного Суду України як єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні, автор відзначає його схожість з європейською моделлю, але вказує, що поділ моделей конституційної юстиції на два види є умовним, оскільки сьогодні все більший розвиток отримують змішані моделі.

Ключові слова: конституційна юстиція, конституційна юрисдикція, конституційний контроль, конституційне правосуддя, американська модель, європейська модель, змішана модель, судові органи.

Григорьев В.А. ЕВРОПЕЙСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ КОНСТИТУЦИОННОЙ ЮСТИЦИИ В УКРАИНЕ / Национальный университет «Одесская юридическая академия», Украина

В статье раскрывается содержание моделей конституционной юстиции, известных мировой конституционной практике. Автор описывает американскую и европейскую модели, определяет особенности и влияние каждой из них на развитие конституционного контроля в государствах. Анализируя деятельность Конституционного Суда Украины как единственного органа конституционной юрисдикции в Украине, автор, отмечает его сходство с европейской моделью, но указывает, что разделение моделей конституционной юстиции на два вида является условным, потому что сегодня все более развиваются смешанные модели.

Ключевые слова: конституционная юстиция, конституционная юрисдикция, конституционный контроль, конституционное правосудие, американская модель, смешанная модель, судебные органы.

Grigoryev V.A. EUROPEAN MODELLING OF THE CONSTITUTIONAL JUSTICE IN UKRAINE / National university of Odessa, Ukraine

The contents of the constitutional justice models known to the world constitutional practice are given in this article. The author describes both American and European models, mentions their peculiarities and influence of every one on the development of constitutional control in the states. Analyzing the activity of Ukrainian Constitutional Court, as the only body of constitutional jurisdiction in Ukraine, the author notes its similarity with European model, but points that the division of the constitutional justice models into two types is only conditional because of much more developed mixed models nowadays.

Key words: constitutional justice, constitutional jurisdiction, constitutional control, constitutional justice, American model, European model, mixed model, court bodies.

Концепція конституціоналізму передбачає, що здійснення всіх процесів у державі повинно відбуватись у відповідності до Конституції, проте не завжди приписи, закріплені на конституційному рівні, втілюються належним чином у життя, і, тому, на сучасному етапі розвитку та демократизації конституційного ладу країн світу, держава повинна створити систему та виробити механізм правового захисту Конституції.

У загальному, широкому розумінні захист Конституції є діяльністю всіх суб'єктів права із забезпечення реалізації норм Конституції в суспільних відносинах. Так, захист і охорону конституції, у тому числі заходами конституційного контролю, здійснюють наступні органи публічної влади: глава держави, парламент, уряд та інші органи виконавчої влади, прокуратура, органи місцевого самоврядування. Такий контроль можна кваліфікувати як загальнополітичний конституційний контроль. Проте, на нашу думку, найбільш дієвим і ефективним засобом охорони конституції є конституційний контроль, що здійснюється в Україні єдиним органом конституційної юрисдикції – Конституційним Судом України.

Актуальність обраної теми статті підсилюється тим, що в контексті інтегрування України в загальноєвропейський простір передбачає необхідність комплексного удосконалення механізму організації та функціонування органів конституційного контролю в Україні відповідно до європейської моделі конституційної юстиції та обумовлює необхідність проведення наукових досліджень у цьому напрямку. Хоча варто зазначити, що поділ моделей конституційної юстиції на два види: американський та європейський, є досить умовним, оскільки на сучасному етапі розвитку державотворення переважної більшості країн світу, все більший розвиток отримують змішані моделі.

У зв'язку із цим **метою** статті є розкриття змісту моделей конституційної юстиції, відомих світовій конституційній практиці та ґрунтовний аналіз американської та європейської моделей, визначення їх особливостей та вплив кожної з них на розвиток конституційної юстиції в Україні.

У юридичній літературі дослідженню окремих аспектів означеної проблематики приділяється увага як вітчизняних, так і зарубіжних вчених–правознавців. Детальний виклад вказана проблема знайшла в працях таких вчених як: Вітрук Н., Горшенев М., Закоморна К., Ковальчук В., Марчук Р., Портнов А., Ріяка В., Руссо Д., Савчин М., Савчин М., Селіванов А., Скомороха В., Страшун Б., Шаповал В., Юдин Ю. та ін.

Світова практика діяльності органів конституційної юстиції традиційно виділяє дві моделі – американську та європейську.

Американська модель ґрунтується на досвіді США, де право виносити рішення про неконституційність законів надається Верховному суду країни. Така система конституційного контролю діє в США, Канаді, Японії, Австралії, Індії, Скандинавських країнах, Швейцарії та ін. Особливості американської моделі полягають у тому, що всі конституційно-правові питання й суперечки розглядаються судами загальної юрисдикції при здійсненні звичайного судочинства в конкретних справах – кримінальних, цивільних, адміністративних. Функції конституційного контролю, разом з іншими функціями – розгляд апеляцій, слухання справ в якості суду першої інстанції, тлумачення Конституції США і федеральних законів – виконує, зокрема, Верховний Суд США [1, 70]. При цьому в деяких державах перевірку конституційності законів та інших актів публічної влади здійснюють усі суди країни від нижчих до вищого (наприклад, у США, Аргентині, Мексиці, Скандинавських країнах, Японії), в інших тільки Верховний Суд, у тому числі в ряді федеративних держав – вищі судові інстанції суб'єктів федерації (наприклад, в Австралії, Індії, Канаді, Малайзії).

Конституційна юрисдикція загальних судів у країнах з американською моделлю судового конституційного контролю здійснюється по-різному. В одних країнах вона чітко не виділяється із загальної юрисдикції, в інших закріплюється в загальній формі як повноваження проводити контроль за конституційністю правових актів, у третіх встановлюється більш конкретно зазначенням, у різному поєднанні, на такі повноваження, як, наприклад, тлумачення конституції, захист конституційних прав і свобод за зверненнями громадян, вирішення спорів між федерацією та її суб'єктами, контроль за конституційністю правових актів і дій публічної влади, за проведенням виборів до вищих конституційних органів і т.п. [2, 187].

Європейська модель судового конституційного контролю прийнята не тільки в більшості країн Західної Європи, але і на Американському континенті (Колумбія, Коста-Ріка, Панама, Чилі та ін.), в Азії (Ірак, Кіпр, Сирія, Туреччина та ін.), Африці (Ангола, Єгипет, Малі та ін.) Європейська модель заснована на тому, що спеціально засновані конституційні суди розглядають справи про конституційність закону поза зв'язком із конкретною справою, що розглядається судом. Така модель конституційної юстиції характерна для Австрії, Угорщини, Іспанії, Італії, Російської Федерації, Туреччини, України, ФРН та ін. При цьому органи конституційного контролю України, як і в ряді інших країн (РФ, Туреччина, ФРН та ін.), включені в судову систему. В інших країнах (Італія, Іспанія, Польща, Франція та ін.) такі органи не входять у судову систему.

Особливістю європейської моделі є те, що для вирішення конституційно-правових питань і спорів: створюється спеціальний орган конституційної юрисдикції; конституційний контроль є його єдиною функцією; правове становище конституційних судів та їх компетенція визначаються конституцією і спеціальними законами; рішення органу конституційної юрисдикції є загальнообов'язковими. Наявність і обсяг відповідних повноважень в органів конституційної юрисдикції залежить від багатьох факторів, у тому числі від форми державного устрою, національних традицій, тенденцій формування та розвитку органів юстиції. Так вчені-правознавці зазначають, що європейська модель конституційного контролю виникла у зв'язку з тим, щоб не допустити повтору грубих порушень прав людини і громадянина, які мали місце до і після Другої світової війни. У постсоціалістичних країнах створення інституту конституційного контролю обумовлювалося прагненням подолати наслідки тоталітарних і авторитарних режимів. Інша обставина пов'язана з концентрацією влади у виконавчих органах, які спиралися на підтримку парламентської більшості. Конституційний контроль у таких умовах стає помітною перешкодою на шляху можливих порушень Конституції [3, 70].

Комплексного дослідження питань, пов'язаних з утворенням, діяльністю і розвитком органів конституційної юстиції в Україні, вченими не проводилося. Більшою чи меншою мірою вивчалися лише окремі проблеми конституційної юрисдикції. Глибоке і всебічне дослідження таких питань передбачає, перш за все, аналіз існуючих наукових поглядів з цієї проблеми, вивчення еволюції конституційної юстиції в Україні та прогноз перспектив її трансформації.

Конституційну юстицію, як і будь-яке інше правове явище, не можна досліджувати окремо від процесів, які відбуваються в суспільстві, державі, оскільки її зміст впливає на законодавче регулювання, права людини, порядок формування державних органів і т.п.

Стаття 1 Конституції України 1996 року проголошує Україну суверенною і незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою. Для виконання зазначених положень Основного Закону і Конституції в цілому потрібний надійний і дієвий механізм реалізації та захисту конституційних принципів і норм. Основним елементом такого механізму і головною гарантією правової охорони Конституції є діяльність Конституційного Суду України як спеціального органу судового конституційного контролю – органу конституційної юстиції (правосуддя, юрисдикції).

На думку більшості вітчизняних і зарубіжних вчених, наявність у державі інституту конституційної юстиції, є необхідною ознакою правової держави. У такій державі влада здійснюється на основі поділу на законодавчу, виконавчу та судову, а робота державних органів будується на визнанні, дотриманні та захисті прав і свобод людини і громадянина.

Конституційне правосуддя – принципово новий для України конституційно-правовий інститут і реальність української державно-правової дійсності. Діяльність органів конституційного правосуддя являє собою конституційний контроль – перевірку законів та інших правових актів на їх відповідність Основному Закону країни. Історично конституційне правосуддя виникло з метою перевірки конституційності законів. Потім предметом розгляду конституційних судів стало питання конституційної відповідальності глави держави у випадку його державної зради, порушення ним Конституції та інше (імпічмент) [4, 154].

Як правило, повноваження Конституційного суду регулюються вичерпно нормами Конституції і профільного закону, і тоді перелік його повноважень вважається закритим. У деяких країнах перелік повноважень Конституційного суду є відкритим, що так само зазначено в Конституції та Законі про Конституційний Суд. Але законодавець у такому разі може розширити коло

повноважень Конституційного Суду, якщо це не буде суперечити його правовій природі як органу конституційного контролю.

Іноді Конституційні Суди самостійно конкретизують свої повноваження, оскільки Конституція чи профільний закон формулює їх занадто узагальнено. Наприклад, Конституційний Суд Угорщини, який дуже широко тлумачив допустимість звернень і ухвалював рішення щодо будь-якого клопотання, яке надавало можливість тлумачити те чи інше положення Конституції. Конституційний Суд Угорщини розширює свою конституційну юрисдикцію контролем основних тенденцій судової практики шляхом використання практики «діючого права» (досвід Конституційного Суду Італії) і тлумачення норм відповідно до Конституції (досвід Конституційного Суду Німеччини) [4, 154-155]. Конституційний Суд Італії відповідно до статті 134 Закону про Конституційний Суд, має право розглядати спори про компетенцію, які можуть виникнути між парламентом і урядом, главою держави та областями, або між областями. Крім того, Суд має повноваження народного вето [5, 376].

Поступово предмет юрисдикції конституційних судів розширюється. Враховуючи, що узагальнення повноважень конституційних судів у різних країнах виходить за рамки цього дослідження, ми зупинимось лише на видах органів конституційного контролю.

Виділяють два види спеціалізованих органів конституційного контролю – конституційні суди і конституційні ради. Останні вважаються подібною до судової влади. Різниця між ними, головним чином, процесуальна. Конституційний суд – орган, який застосовує змагальну і голосну процедуру розгляду справ. Конституційна рада – орган, у якому така змагальність практично відсутня або має умовний характер [3, 389].

Аналіз діяльності Конституційного Суду України дозволяє нам зробити висновок, що відповідну контрольну функцію Конституційний Суд України здійснює при вирішенні питань про відповідність законів та інших правових актів Конституції України, додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справ про відмову Президента України від поста в порядку імпічменту (статті 150, 151 Конституції України, [6] статті 13, 39 Закону України «Про Конституційний Суд України») [7]. Про те, що конституційний контроль реалізує юрисдикцію Конституційного Суду України, відзначав Селіванов А.О. Він вказував, що така реалізація здійснюється у всіх випадках здійснення конституційного правосуддя, оскільки перевіряються не тільки норми, окремі положення, але і закон у цілому, і в разі виявлення суперечностей з конституційними нормами він підлягає визнанню таким, який втрачає юридичну силу в певній галузі законодавства. Контрольна функція Конституційного Суду України щодо конституційності законів та інших правових актів повинна забезпечувати коригування законодавства через джерело вищого права – Конституцію України [8, 6].

Однак Конституційний Суд України виконує не тільки контрольні повноваження, встановлені Конституцією України та спеціальним законом. Характеризувати Конституційний Суд України як тільки орган контролю не можна, оскільки, крім конституційного контролю, він здійснює офіційне тлумачення Конституції України та законів України (статті 150, 151 Конституції України, [6] стаття 13 Закону України «Про Конституційний Суд України») [7]. Дослідники даної проблеми, наприклад, Н.В. Вітрук, вважають, що конституційна юстиція (правосуддя) синтезує в собі два начала – сутність конституційного контролю і форму правосуддя, внаслідок чого маємо справу з самостійним видом державно-владної контрольної діяльності в спеціалізованій формі конституційного правосуддя. Конституційне правосуддя як різновид правосуддя має основні ознаки: 1) наявність конституційних судів як спеціалізованих судових органів конституційного контролю; 2) автономне становище судів в ієрархії судових органів; 3) самостійна процесуальна форма розвитку конституційного правосуддя; 4) юридична сила рішень конституційного правосуддя прирівняна до юридичної сили Конституції; 5) особлива система законодавства, яка регулює конституційне правосуддя [4, 23–36]. Зазначені ознаки в повному обсязі, на наш погляд, притаманні і діяльності Конституційного Суду України. Однак А.В. Портнов не відносить першу ознаку до діяльності Конституційного Суду України, не вказуючи причин [9, 42]. М.В. Савчин відзначає, що Конституційному Суду України належить першість у забезпеченні верховенства Основного Закону, конституційного ладу, основних прав і свобод. Цей орган виступає конституційним органом влади спеціальної компетенції, функції якого мають самостійний характер і займають важливе місце серед інструментів механізму стримувань і противаг. Таку особливість розгляду конституційно-правових спорів діяльності Конституційного Суду України

можна визначити як здійснення конституційної юстиції [10]. Разом із цим автор зазначає, що здійснення конституційної юстиції забезпечується не тільки безпосередньо органами конституційної юрисдикції, а також іншими судовими установами, в залежності від особливостей розвитку національної правової системи та організації публічної влади.

Конституції різних держав приділяють у різній ступені увагу питанням формування органів конституційної юстиції. У Данії і Норвегії, наприклад, конституційний контроль здійснюють загальні суди на основі судової практики або судового прецеденту у зв'язку з відсутністю в Конституціях цих країн спеціальних вказівок щодо забезпечення ними такого контролю. В Аргентині, США конституційний контроль судів загальної юрисдикції лише якісь мірою базується на положеннях конституцій, яким суди дали власну інтерпретацію. Так, у Конституції США 1787 року немає чіткого визначення повноважень Верховного Суду щодо тлумачення ним Конституції і здійснення американськими судами конституційного контролю. Фахівцями висловлюється точка зору, що підставами для здійснення цими органами таких повноважень є пункт 1 розділу 2 статті III Конституції США, де вказується, що судова влада поширюється на всі справи, які вирішуються за законом і правом справедливості, що впливають з цієї Конституції.

В інших країнах, таких як Швейцарія, Болівія, Колумбія, Бразилія, Нікарагуа, Гондурас, Уругвай, Мексика, Венесуела, Сальвадор, Філіппіни, Панама, Індія, Японія, Греція, функції конституційного контролю загальних судів чітко і повно закріплені в Конституціях. В Австрії, Іспанії, Італії, Франції повніше нормативно врегульована діяльність спеціалізованих судових (квазісудових) органів конституційного контролю. Цьому питанню присвячені цілі розділи і окремі статті Конституцій, а також спеціальні закони. У той же час у ФРН, Російській Федерації діяльність органів конституційного контролю в Конституціях визначається окремими статтями, які не об'єднані в розділи [11, 47].

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що аналіз становлення та розвитку конституційної юстиції в Україні надає змогу визначити її як найбільш наближену до європейської моделі із закріпленням в Основному Законі єдиного органу конституційної юрисдикції – Конституційного Суду України. Проте, враховуючи тенденції розвитку сучасного державотворення, вважаємо, що поділ моделей конституційної юстиції на два види, на нашу думку, є досить умовним, оскільки, все більшого розвитку отримують змішані моделі, що містять у собі елементи і тієї й іншої, існують також змішані моделі, які поєднують у собі обидві названі моделі і є європейсько-американською моделлю.

Отже, у процесі розвитку України як демократичної, незалежної соціальної, правової держави стають очевидними тенденції розвитку конституційної юстиції, яка найбільш комплексно захищатиме конституційні приписи від порушень за законодавчому, виконавчому та інших рівнях здійснення державної влади, а тому нагальною є потреба вироблення єдиної конструктивної моделі конституційної юстиції, яка могла б ввібрати позитивні риси обох існуючих моделей і забезпечити належну реалізацію та захист Конституції України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: [учебник]: в 4 т. / Отв. ред. проф. Б.А. Страшун. – М.: НОРМА, 2001. Т. 4. – Часть особенная: страны Америки и Азии. – 2001. – 656 с.
2. Юдин Ю.А. Модели конституционного правосудия / Ю.А. Юдин / Сравнительное конституционное право. – М.: Манускрипт, 1996. – С. 186-189.
3. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: В 4 т.: [учебник] / Отв. ред. проф. Б.А. Страшун. – 3-е изд., обновл. и дораб. – М.: Издательство БЕК, 2000. – 784 с. Тома 1-2. Часть общая. – 2000. – 784 с.
4. Витрук Н.В. Конституционное правосудие. Судебное конституционное право и процесс / Н.В. Витрук. – М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1998. – 383 с.
5. Конституційне право зарубіжних країн: [навч. посібник] / [М.С. Горшеньова, К.О. Закоморна, В.О. Ріяка] / За заг. ред. В.О. Ріяки. – 2-е вид., допов. і перероб. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.

6. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
7. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16 жовтня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49.
8. Селіванов А.О. Верховенство права в Конституційному правосудді: Аналіз конституційної юрисдикції / А.О. Селіванов. – К.; Х.: Акад. прав. наук. України, 2006. – 400 с.
9. Портнов А.В. Теоретичні основи формування конституційного судочинства в Україні: [монографія]. – К.: Логос, 2008. – 135 с.
10. Савчин М.В. Конституційний Суд України як гарант конституційного ладу: дис. к.ю.н. 12.00.02 / М.В. Савчин. – К., 2004. – 186 с.
11. Конституційне судочинство. Американський та український досвід. – К.: Ін-т демократії ім. П. Орлика, 1999. – 196 с.

УДК 342.6: 342.82 (477)

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ОРГАНІВ ВЛАДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОГО ОБЛІКУ ГРОМАДЯН, ЯКІ МАЮТЬ ПРАВО ГОЛОСУ

Циверенко Г.П., аспірант

Інститут права ім. В. Сташиса Класичного приватного університету

У статті викладено обґрунтовану концептуальну схему наукових та прикладних положень, спрямованих на вдосконалення забезпечення державного обліку громадян, які мають право голосу, що здійснюється за допомогою державного реєстру. Запропоновано низку змін до законодавства про адміністративну відповідальність з метою вдосконалення правового захисту виборчих прав громадян.
Ключові слова: органи державної влади, виборче право, реєстр виборців.

Циверенко А.П. ОСОБЕННОСТИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ОРГАНОВ ВЛАСТИ ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ ГОСУДАРСТВЕННОГО УЧЕТА ГРАЖДАН, КОТОРЫЕ ИМЕЮТ ПРАВО ГОЛОСА / Института права им. В. Сташиса Классического частного университета, Украина

В исследовании рассмотрены теоретические и практические правовые проблемы применения и обеспечения ведения государственного реестра избирателей.

На основе научных трудов юристов, других специалистов украинского и зарубежного законодательства, материалов административной практики автор раскрывает сущность, значение и проблемные аспекты взаимодействия и дублирования полномочий между органами власти, органами местного самоуправления

Ключевые слова: органы государственной власти, избирательное право, государственный реестр избирателей.

Tsiverenko A.P. PECULIARITIES OF INTERACTION ORGANS OF GOVERNMENT CONCERNING STATE CALCULATION CITIZENS WHO HAVE VOTE RIGHTS / Institutional of law named by V. Stashis Classic Private University / Ukraine

At the theory of the right to vote one of major aspects, that is traditionally examined by experts and legislators, there is connection between becoming of institutes of democracy, human rights and parliamentary.

Pursuant to reform, Ukraine is transformed in parliamentary a parliamentary-president republic in which parliament becomes the center of forming and control after executive power.

Key words: organs of government, vote rights, state register of voters.

Виборче право України стрімко розвивається. Відповідно змінюються важелі регулювання таких правовідносин як у кількісному, так відповідно і в якісному відношенні. Ідея виборів і виборності влади пронизує всі ознаки демократії, пов'язуючи між собою державні інституції, ідею суверенітету народу (нації), інститут громадянства і фундаментальні особисті та політичні права та свободи. Влада отримує законну силу в ході загальнонародних виборів, це народне волевиявлення є актом, у якому політична воля нації безпосередньо втілюється у владні політичні